

HANS-GÖRAN MYRDAL:

Facket och forskningen

I två nummer av Svensk Tidskrift har professor Stig Strömholm skrivit om behovet av forskningspolitik.

Med sin artikel kompletterar direktör H-G Myrdal vad som där sagts. Hur många vet egentligen om att LO numera satsar på att till den socialdemokratiska maktapparaten föra all svensk forskning, både den som bedrivs vid universiteten och den som drivs inom företagen. Motiveringen är att LO företräder "löntagarna" som "betalar" forskningen. Med samma motivering kan LO snart taga över hela statsapparaten.

Intressant är att ett av de till LO anslutna facken, nämligen Metall, skisserat hur en central forskningsinstans skall konstrueras, en modell som torde gå längre än vad som ens skulle kunna fungera i en helt socialistisk planhushållning.

I den nya fonsocialistiska ideologins kölvatten har följt en ström av nya anspråk från fackföreningsrörelsen. Den vill helt eller delvis överta makten, styra, kontrollera eller påverka utvecklingen inom snart sagt alla samhällssektorer. Nämn det som inte längre är viktigt för "löntagarna", dvs för löntagarorganisationerna, dvs för LO.

Forskningen är ett av de nya områden för maktutövning som inmutats. Det är dessutom ett av de mest populära just nu inom Rörelsen. Det sammanhänger uppenbarligen med den uppfattning som LOs ordförande Gunnar Nilsson gav uttryck åt när han framhöll att "den som styr forskningen, styr framtiden". LO vill gärna styra framtiden – med utgångspunkt från en ideologi som numera inte bara till namnet är socialistisk.

LOs anspråk på inflytande gäller i princip allt som LO räknar till "forskning". Det gäller grundforskning och tillämpad forskning likaväl som utvecklingsarbetet i företagen. Även "den mest teoretiska fysik har betydelse för framtiden och den mest avancerade matematik för andra vetenskapsgrenar och därigenom för hela samhällets kunskapsutveckling".

LO vill vara med på alla nivåer – i målformulerande, anslagsbeviljande, anslagsfördelande och forskningsutförande organ. LOs anspråk är också oberoende av om "forskningen" finansieras av staten eller av tex fristående institutioner eller av företag.

LOs forskningspolitiska utredning har i en nyligen publicerad skrift ("Forskningen, en fråga för fackföreningsrörelsen. Ett diskussionsunderlag") givit sina anspråk en

principiell motivering: "Allt forsknings- och utvecklingsarbete som sker i samhället bekostas direkt eller indirekt av löntagarna och andra grupper". Det är därför "ett självklart rättvisekrav att de som bidrar till resursskapandet också själva skall vara med och besluta om fördelningen av resurserna till forskning genom forskningspolitiska program och mål och genom att medverka i anslagsfördelning".

Denna LOs motivering är avslöjande i mer än ett hänseende. Som stöd för påståendet att det är "löntagarna och andra grupper" som bekostar "allt forsknings- och utvecklingsarbete i samhället" hänvisar LO till att hälften av allt forsknings- och utvecklingsarbete bekostas över statsbudgeten och att den andra hälften består av utvecklingskostnader i företagen som är avdragsgilla vid beskattning. Med samma argumentation skulle det vara lätt att bevisa att "löntagarna" egentligen står för alla "kostnader" i samhället (inklusive företagens övriga "avdragsgilla" kostnader, t ex för löner) och att "löntagarna", dvs deras organisationer, följaktligen borde ta över hela rasket. Därmed skulle emellertid logiken i denna typ av bevisföring framstå i all sin nakenhet.

Vad LO systematiskt spelar på är att flertalet medborgare är löntagare, samtidigt som LO lika systematiskt undviker att göra en boskillnad mellan individens roll som medborgare och hans roll som "löntagare" = facklig medlem i LO.

Myten om forskningen

Det är betecknande att LOs forskningspolitiska utredning inte med ett ord berör att

medborgarna – däribland "löntagarna" – genom det politiska systemet i realiteten kan utöva ett avgörande inflytande över forskningen. Det gäller inte bara genom statliga anslag till forskning utan också genom bl a de ramar för företagets verksamhet som statsmakterna uppställer, exempelvis genom regler för avdrag för forskning och utveckling. Det beror inte på avsaknad av makt och inflytande för medborgarna ("löntagarna") som vi har en marknadsekonomi och en där emot svarande organisation av företagens utvecklingsarbete. Det är ett uttryck för majoritetens uppfattning.

De fackliga organisationernas krav på makt över "forskningen" grundas dock inte bara på att forskningen – och därmed "framtiden" – är av betydelse för "löntagarna". Ännu mer framträdande är myten att forskningen redan är centralstyrd – men inte av samhället utan av en handfull kapitalister som därmed också styr "framtiden".

Utan grundläggande förändringar är framtidsutsikterna enligt denna myt dystra. Myten förutsätter nämligen att besluten om "forskning" – och man tänker då företrädesvis på utvecklingsarbetet i företagen – styrs av lönsamhetsbedömningar (som genomgående betecknas som kortsiktiga) och utan att hänsyn tas till samhällets och "löntagarnas" verkliga och långsiktiga behov. Allt som oftast antyds att det är kapitalet som styr den statligt finansierade forskningen eller stora delar av denna. Men framförallt hänvisar man till att huvuddelen av de medel, som inom samhället går till forskning och utveckling utnyttjas inom industrin.

Ett exempel på denna mytbildning utgör

den rapport om forskningen som behandlades och antogs vid Metalls kongress hösten 1977. I Metalls rapport, liksom i de flesta andra sammanhang där denna myt odlas, sker nästan systematiskt en sammanblandning och glidningar mellan dels den typ av akademisk forskning som bedrivs vid bla universiteten, dels företagets utvecklingsarbete, dels arbetslivsforskning. Den bild man ger är att "forskningen" styrs av kapitalet, medan de anställda och samhället saknar både insyn och inflytande.

Utvecklingsarbetets innebörd

Denna myt faller sönder och samman om man granskar var sak för sig. Myten förbiser nämligen den mycket jordnära roll som utvecklingsarbetet har i det enskilda företaget: att anpassa befintlig teknik till kund- och marknadskrav, att ta fram nya tekniska metoder, nya detaljer, nya modeller etc. Detta arbete kan inte utan allvarliga konsekvenser frikopplas från företagets produktionsplanering, marknadsföring, planering av investeringar eller andra funktioner. Behovet av en nära integrering med företagets verksamhet i övrigt är inte minst framträdande i de många fall då utvecklingsarbetet spelar en strategisk roll och utgör en tung kostnadspost – i LM svarar det för 10 % av produktionen och sysselsätter ca 6 000 personer.

På samma sätt som företagets verksamhet i övrigt styrs därför utvecklingsarbetet – vi har ju en marknadsekonomi – av konsumenternas efterfrågan och företagets bedömning av denna efterfrågan. Besluten

sker på företagsnivå och med tillämpning av samma regler för insyn och medinflytande som gäller företagets verksamhet i övrigt. Föreställningen att några få kapitalägare med ideologiska och klassmässiga bevekelsegrunder genom forskningen centralstyr framtiden saknar stöd i verkligheten.

Metalls rapport ger också en fingervisning om hur de fackliga organisationerna ibland ser på "forskningens" framtida organisation. Även då rapporten talar om utvecklingsarbetet, finns företagets ägare och ledning inte med i framtidsbilden. Metall kräver "en forskning fri från styrning av kapitalintressen". Dessa skall ersättas av ett samarbete mellan "forskarna" och fackföreningsrörelsen. Behoven av forskning i företagen skall rapporteras till en central instans, vars uppgift är att avgöra om det redan finns en problemlösning eller om man skall sätta in "forskare". Det är en byråkratisk modell som möjligen skulle kunna tillämpas i en socialistisk planhushållning – om ens där – men som är oförenlig med vårt nuvarande ekonomiska system.

Arbetslivsforskning

I Metalls rapport, liksom i andra sammanhang då de nya fackliga kraven framförs, spelar arbetslivsforskningen en märklig roll. Med utgångspunkt från myten om kapitalets makt över forskningen utnyttjas arbetslivsforskningen för att bevisa hur ideologiskt farlig denna makt är. Man sprider föreställningen om en på beställar-rollen baserad överlägsen "arbetsgivarmakt" över arbetslivsforskningen.

I själva verket existerar ingen av företagen beställd arbetslivsforskning annat än den som kollektivt av SAF finansieras genom PARådet, dvs Rådet för personal- och arbetslivsfrågor. I praktiken är den emellertid partsgemensam, inte arbetsgivarstyrd. Den har från början legat under ett särskilt råd, med företrädare för SAF, LO, TCO och staten, som stadgemässigt beslutar om forskningen. Dessutom finansieras och bedrivs numera den helt dominerande delen av arbetslivsforskningen av forskningsråd och institutioner, där de fackliga organisationernas inflytande i regel är ojämförligt större än arbetsgivaridans, i vissa fall helt dominerande. Ett exempel är det fn våldsamt expansiva Arbetslivscentrum, vars forskare genomgående tycks betrakta sig själva närmast som företrädare för den fackliga sidan.

Myten om forskningen som centralstyrd av kapitalet och arbetsgivarna har fört med sig ett flertal förslag. Ett ligger inbakat redan i LOs förslag till fondsocialisering. Enligt detta skall fondsystemets aktieavkastning helt gå till en "central utjämningsfond" vars styrelse helt skall tillsättas av fackförbunden. Avkastningen – som så småningom kan beräknas uppgå till över 500 miljoner kr om året – skall utnyttjas för "löntagarstyrd" forskning och utbildning. LO-styrd forskning i en LO-styrd ekonomi.

Ett annat exempel är Metallkongressens beslut att den "fackliga forskningspolitiken" skall utgå från förbundets socialistiska målsättning och att Metall tillsammans med LO och partiet skall "driva frågan om inrättandet av ett eller flera forskningsråd med utgångspunkt i socialistiska värderingar" samt

av regionala forskningsorgan med majoritet för de fackliga organisationerna.

Den härskande gruppen

Som jag inledningsvis nämnde har LOs forskningspolitiska utredning i sitt nya "diskussionsunderlag" framfört anspråk på att "löntagarna", dvs facket, skall få ett kraftigt vidgat inflytande på alla typer av forskning och på alla nivåer. Hur långt dessa anspråk till syvende och sist kommer att sträcka sig beror sannolikt till stor del på den offentliga debatten liksom den allmänna politiska utvecklingen fram till 1981, då rapporten skall föreläggas LO-kongressen.

LOs forskningspolitiska utredning är tydligen medveten om att LOs anspråk på att få utöva makt och inflytande över forskningen – framförda samtidigt med kraven på en löntagarstyrd ekonomi – kan väcka oro inte minst bland forskarna, både för forskningen och samhällsutvecklingen i övrigt. LO-utredningen inbjuder forskarna till en fortlöpande "dialog" och ett "samarbete" med fackföreningsrörelsen. Den tillhandahåller också en lång rad av allmänna försäkringar: "Arbetarrörelsen har alltid bejakat kunskapen som det bästa redskapet ... Socialismen bygger på rättskänsla och förnuft. Politik är att vilja, men också att veta och kunna. Vi är övertygade om att det inte går att handla mot förnuft och kunskap ... Arbetarrörelsen står upp som garant för forskningens frihet" etc. LO-utredningen hävdar att det i stället är "härskande grupper, klasser eller byråkratier, antingen de varit religiösa, kapitalistiska eller politiska (som) baserat sin

makt på ett kunskapsövertag och på att okunskap har rätt”.

Men hur går det för forskningen om de

fackliga organisationerna i ett fondsocialistiskt Sverige själva kommer att utgöra ”den härskande gruppen”?

Pärmar för årgång 1978

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 25:– på postgiro 7 27 44-6.